

УДК 343.615:340.0(477)

Софія Валеріївна Курганова,

*ад'юнкт Харківського національного
університету внутрішніх справ*

СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВБИВСТВА З КОРИСЛИВИХ МОТИВІВ

З часів початку формування родоплемінного ладу майно почало займати ключові позиції у відносинах між людьми. Інститут власності став каркасом нашої цивілізації. Історичний досвід переконливо доводить надзвичайну роль майнових стосунків у становленні держави, у формуванні економічного і соціального розвитку.

Проведений ретроспективний аналіз привів нас до висновків, що людство протягом всього свого існування намагається створити та удосконалити певні механізми протидії злочинним явищам, особлива увага в яких завжди приділялася інституту відповідальності за їх вчинення.

Необхідно відмітити, що суспільство завжди хвилювала проблема вбивств, які вчинялися з корисливих мотивів, адже ці злочини поступово трансформувалися у злочинний промисел для певних верств населення і завдавали непоправної шкоди економічним та соціальним інтересам багатьох держав.

Перша згадка про такий злочин зустрічається ще у Біблійних текстах, коли Каїн позбавив життя свого брата Авеля за Боже благословення (глава 4 Книги Буття).

На теренах нашої держави віддавна було законодавчо закріплено покарання за вбивство, вчинене з корисливих мотивів.

Так, у всіх редакціях Руської правди передбачалась відповідальність за вбивства при розбоях (ст. 3, 5, 7 Просторової редакції Руської правди, ст. 20 Короткої редакції).

При цьому слід звернути увагу на санкції за вчинення даного злочину: їх особливість виявлялась у неможливості виплати грошової компенсації (як це було в санкціях при вчиненні інших видів вбивств). Особи, винні у вчиненні розбійного вбивства, та

їх сім'ї видавалися на потік (для продажу в рабство, вигнання) з конфіскацією всього належного їм майна [1, с. 27].

Важливе значення у становленні правового регулювання відповідальності за вбивства з корисливих мотивів мали Литовські статuti.

Перший Литовський статут 1529 року класифікував такі вбивства на підвиди: вбивство брата чи сестри за спадок (розділ 7 арт. 15), вбивство на дорозі з метою пограбування (розділ 7 арт. 16), вбивства під час розбійного нападу на чужий маєток, чуже селище чи на чужих людей (розділ 7 арт. 19). Третій Литовський статут встановлював відповідальність за вбивства при нападі на будинок (розділ 2 арт. 1) [1, с. 80].

У ст. 21 Соборного Уложення – зводу законів Російського царства, прийнятого Земським собором у 1649 році, було встановлено відповідальність за вбивства при пограбуваннях, що вчиняються групою осіб – «скопом» [3, с. 10].

У главі 20 збірки норм феодально-кріпосницького права – «Прав, за якими судиться малоросійський народ» 1743 року – також вказувалось на такий склад злочину як «смертне вбивство при розбої на дорозі» [4].

У XIX – на початку XX століття, коли Україна перебувала у складі Російської імперії, важливого значення при встановленні відповідальності за злочини мав Звід законів Російської імперії 1832 року.

Томом 15 Зводу були закріплені норми кримінального права, а розділ 10 вказаного Тому визначав покарання за злочини проти життя, здоров'я, свободи та честі особи. Вбивством з корисливих мотивів вважалося вбивство, вчинене для пограбування вбитого або для отримання спадку, чи взагалі для заволодіння якою-небудь власністю його чи іншої особи (п. 4 ст. 1453) [5].

Слід зазначити, що стрімкого розвитку законодавство знало лише у XX столітті, за часів перебування України у складі СРСР, тоді було сформовано кодифіковане кримінальне законодавство: Кримінальний кодекс УСРР 1922 р., Кримінальний кодекс Української РСР 1927 р., Кримінальний кодекс Української РСР 1960 р.

Необхідно відмітити, що у статті 142 Кримінального кодексу УСРР 1922 року було закріплено корисливий мотив як окрему обтяжуючу обставину умисного вбивства [6, с. 467].

Кримінальний кодекс Української РСР 1927 р. не вніс суттєвих змін до змісту вбивства з корисливих мотивів (ст. 138), посиливши лише санкцію статті [7, с. 681].

Важливого значення у цей період набув підхід щодо визначення віку суб'єкта вбивства з корисливими мотивами, а згодом — щодо посилення кримінальної відповідальності за умисні вбивства, у тому числі за вбивства з корисливими мотивами. 7 квітня 1935 р. ЦВК і СНК СРСР було прийнято постанову «Про заходи боротьби зі злочинністю серед неповнолітніх», згідно з якою суб'єктом навмисного вбивства міг бути кожен, кому на момент вчинення злочину виповнилося 12 років. Також Президія ВР СРСР 30 квітня 1954 р. видала указ «Про посилення кримінальної відповідальності за умисне вбивство при обтяжуючих обставинах», де йдеться про призначення смертної кари особам, що вчинили умисне вбивство за обтяжуючих обставин [8].

Слід звернути увагу на той факт, що у Кримінальних кодексах 1922, 1927, 1960 років також як умисне вбивство з корисливими мотивами кваліфікувалося вбивство на замовлення (що виходить із положень роз'яснень Пленуму Верховного Суду СРСР від 22 вересня 1989 р.).

Таке бачення змінилося лише 2 жовтня 1996 р., ще до прийняття нового Кримінального кодексу України у 2001 р., коли до положення ст. 93 глави III Кримінального кодексу України 1961 р., яке передбачало кримінальну відповідальність за умисне вбивство при обтяжуючих обставинах, було внесено зміни, за якими пунктом «и» законодавцем вперше на території нашої держави умисне вбивство, вчинене на замовлення, сформульовано і закріплено як окрему кваліфікуючу ознаку [9, с. 192].

Згодом у п. 6 ч. 2 ст. 115 Кримінального кодексу України було визначено покарання за вбивство з корисливих мотивів. Також положення щодо відповідальності за вказаний злочин регулюються нормами постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 07.02.2003 № 2.

Підбиваючи підсумки, необхідно зазначити, що процес становлення правового регулювання кримінальної відповідальності за вбивства з корисливих мотивів тривав майже десять століть. На кожному з історичних етапів правове регулювання відповідальності за ці злочини відповідало умовам певних часів, відображало реакцію суспільства і держави на такі злочини. І це не випадково, адже поступово змінювалася природа цього злочину, посилювалась увага з боку держави до суспільно небезпечних наслідків цих злочинів тощо.

На нашу думку, питання протидії злочинності, у тому числі удосконалення правового регулювання кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, лишаються актуальними і сьогодні, адже злочинність стрімко розвивається, а злочинці вдаються до все нових методів досягнення своїх злочинних задумів, і тільки наукові розробки вчених можуть бути трансформовані в дієві інструменти ефективної практичної протидії злочинам, зокрема вбивствам з корисливих мотивів.

Список бібліографічних посилань

1. Хрестоматія з історії держави і права України: навч. посіб./упоряд.: А. С. Чайковський (кер.), О. Л. Копиленко, В. М. Кривоніс, В. В. Свистунов, Г. І. Трофанчук. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 656 с.
2. Головін Б. М. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання: монографія. Харків: Право, 2011. 440 с.
3. Соборное уложение царя Алексия Михайловича 1649 г. М.: Изд-во ист.-филол. ф-та императ. Моск. ун-та, 1907. 193 с.
4. Права, за якими судиться малоросійський народ (1743 р.) (Витяг). URL: <http://textbooks.net.ua/content/view/932/17/> (дата звернення: 03.04.2017).
5. Свод законов Российской Империи: в 16 т. URL: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?empire&nochache> (дата звернення: 03.04.2017).
6. Борьба с преступностью в Украинской ССР: в 2 т. Т. 1: 1917–1925 гг./[авт. очерка и сост. сб. док. П. П. Михайленко. Киев: Высш. школа МООП УССР, 1966. 832 с.
7. Борьба с преступностью в Украинской ССР: в 2 т. Т. 2: 1926–1967 гг./[авт. очерка и сост. сб. док. П. П. Михайленко. Киев: Высш. школа МООП УССР, 1967. 952 с.
8. Золотова О. І. Генезис кримінальної відповідальності корисливих вбивств в період соціалістичного права. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=45179> (дата звернення: 03.04.2017).

9. Лопашук Д. І. Витоки та генезис кримінальної відповідальності за вбивство, вчинене на замовлення. *Юридична наука*. 2011. № 3. С. 185–195.

Одержано 18.04.2017

★

УДК 341.456(07)

Василь Анатолійович Гайчук,

*начальник відділу Інтерполу та Європолу
ГУНП України в Харківській області;*

Тетяна Миколаївна Малиновська,

*старший науковий співробітник науково-дослідної
лабораторії з проблем протидії злочинності
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7713-7617>*

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У БОРОТЬБІ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ: НОРМАТИВНО- ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

В сучасному світі загрози злочинної діяльності значною мірою носять транснаціональний характер. Можливість протидії їм багато в чому залежить від консолідації зусиль різних держав і їх груп, всього міжнародного співтовариства. Цілий ряд загроз безпеки не може бути нейтралізований на рівні окремих держав-учасниць.

Однією з умов плідної міжнародної взаємодії є подібне розуміння і визначення загроз розповсюдження злочинної діяльності всіма країнами-учасницями і вироблення уніфікованих методів протидії їм. Це робить можливість міжнародного співробітництва в цій галузі значно вірогіднішою.

Дієвим суб'єктом координування зусиль всіх держав в боротьбі з міжнародною злочинністю є Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол [1, с. 2]. Інтерпол в сучасних умовах – це координаційний центр, що дозволяє правоохоронним органам країн-учасниць здійснювати оперативний обмін інформацією в цілодобовому режимі з використанням великих